

ISKANJE NOVIH PALEOLITSKIH POSTAJ V LETIH 1971—1982

MITJA BRODAR

Inštitut za arheologijo ZRC SAZU, Novi trg 5, YU-61000 Ljubljana

V Sloveniji poznamo nekaj deset paleolitskih najdišč. Toda če upoštevamo, da so vmes taka, ki ne povedo kaj dosti več kot to, da je ledenodobni človek tam bil, in pa dejstvo, da je vrsta desettisočletij, ki jih je treba izpolniti s podatki, je iskanje novih najdišč temeljna naloga raziskovanja stare kamene dobe.¹ Prizadevanja Inštituta za arheologijo so potekala v tej smeri v okviru kadrovskih in finančnih možnosti. Sistematično iskanje površinskih najdišč ni mogoče; le-ta se pojavljajo le kot slučajne najdbe. Pač pa je mogoče sistematično iskati v jamah. Posledica tega je, da je večina naših paleolitskih postaj v jamah, čeprav so živeli ljudje morda celo pretežno na prostem. Zbiranje podatkov, iskanje in ogledi jam zahtevajo mnogo truda in časa, rezultat pa je skromen, saj jih je le malo, ki dajejo upanje na uspeh. Kljub taki selekciji večina poskusnih izkopavanj ostane brez željenega rezultata in le redke jame se izkažejo kot paleolitske postaje. V tej zvezi morda ni odveč pripomniti, da je v Sloveniji veliko jam, katerim so se pred kratkim, torej v zadnjih nekaj tisoč letih, podrl vhodni deli. Poskusno izkopavanje v njih ne pride v poštev, saj bi morali najprej odstraniti veliko maso skalovja, da bi mogli v prvotno površino izkopati sondo. Od izvedenih poskusnih izkopov je pa precej takih, kjer bo kasneje, če se bodo raziskovalni pogoji izboljšali, možno doseči večje globine in odkriti, kar je nam ostalo skrito.

1971

Križna jama pri Ložu. V okviru gibanja »Znanost mladini« smo izvedli nekaj poskusnih izkopov, ki dokazov o bivanju ledenodobnega človeka v tej jami niso dali. Rezultati akcije so objavljeni (M. Brodar in R. Gospodarič: Medvedji rov v Križni jami in tamkajšnji ostanki jamskega medveda. — *Mednarodni mladinski raziskovalni tabori 1971—1972*, str. 30—45, Ljubljana 1973).

Pilanca pri Zg. Doliču. Ker leži blizu Špehovke, v kateri je precej zapuščine ledenodobnega človeka, in ima velik vhodni prostor, lahko domnevamo, da so se ljudje zadrževali tudi v njej. Toda na vsem prostoru leži podorno skalovje, ki onemogoča kopanje. Zdelo pa se je, da s skalovjem nista pokrita rob jamskega dna, na katerega je podor padel, in pregib v pobočje. Zato smo začeli kopati 2 metra pod pregibom v smeri proti jami. Pričakanje, da bomo

¹ O sondiranjih pred letom 1971 glej *Arheološki vestnik* 15—16, 1964—65, str. 167—174 in 21—22, 1970—71, str. 269—274.

prišli pod podor, se ni izpolnilo. Takoj pod skromnim humusom se je pokazalo kamenje z večjimi skalami, ki so nas kmalu prepričale, da smo tudi tukaj v podoru. Najbrž gre za dva ločena podora. Že v humusu pa tudi še med kamni smo našli samo rimsko keramiko. Prej je že bilo znano, da so v Pilanci bile najdene tudi kosti jamskega medveda. Leto kasneje so jih pri svojem delu globlje v jami res našli velenjski jamarji. V ozkem rovu, polnem debelega kamenja, izkopavanje ni prišlo v poštev.

Jama pod vrhom Tisnika. Blizu Zg. Doliča na področju Tisnika, ki je zanimivo zaradi najdb iz Špehovke in Koprivške luknje, je še nekaj jam. Odločili smo se za poskus v manjši vodoravni jami tik pod vrhom hriba. Pri vhodu je podor. Izkopavanje pred vhodom ni prišlo v poštev zaradi hude strmine pod jamo, po kateri bi lahko kamenje letelo na cesto. Zato smo locirali sondo velikosti 2×2 metra za podorom približno tri metre od vhoda ob levi steni (gledano v jamo). Pod površinskim kamenjem je dobro ped debela humusna plast, v kateri ni bilo nobenih najdb. Sledi razmeroma droben grušč, med katerim je pa obilo večjih skal. Plast je močno zbita, kamni so večkrat zaklinjeni drug v drugega. Barva plasti vleče bolj na rjavo kakor na rdeče. Edina najdba iz te plasti je kanin jamskega medveda, ki je ležal 80 cm globoko. Skale so nas kmalu stisnile in ker smo polomili tudi orodje, smo morali odnehati v globini 1,40 metra pod površino.

1972

Luknja v skali tik pod cesto pod kamnolomom Razdrto. Prazgodovinske najdbe iz te ozke in kratke jame so bile že znane. Sondiranje pa je pokazalo, da pleistocenskih plasti sploh ni in je pod holocenom že skalno dno. Le nekaj metrov stran je druga jama in nekoliko dalje za skalnim robom še tretja. Ti dve svojih imen nimata. Sondiranje je pokazalo, da sta brez pleistocenskih plasti.

Postojnska jama — glavni vhod. Na stenah glavnega vhoda v Postojnsko jamo se vidi, da so bili pri gradnji vhodnega poslopja oziroma ploščadi pred njim odstranjeni več metrov debeli sedimenti, ki so glede na druge najdbe v Postojnski jami zelo verjetno vsebovali paleolitsko ostalino. Ker je obstajala možnost, da so globlji sedimenti še ostali, smo tik za kapom zastavili sondo velikosti 2×3 metre. Pod asfaltno prevleko je bilo 40 cm nasutega materiala, ki je ležal direktno na flišni naplavini, kar pomeni, da so bili vsi avtohtoni sedimenti odstranjeni. Plast fliša je debela 55 cm. Zgornji del je običajne rumenkasto-zelenkaste barve, spodnjih 20 cm pa je nekoliko rdečkasto obarvano. V flišni naplavini je nekaj skal, pod njo pa skalno dno.

1973

Mahovnik v Kočevju. V nizki apnenčasti vzpetini je manjši jamski sistem. Za sondiranje je prišel v poštev le vhod ob cesti, kjer je bil kamnolom. Vhodni del jame je podrt in smo prvo sondo locirali precej daleč od današnjega

vhoda pred podor, torej pred bivši vhod. Do globine 1 metra so bile še podorne skale, vmes pa ilovica rjave barve. Spodaj se je pojavil razmeroma droben grušč, ki je bil nekoliko pomešan z ilovico. V globini 1,60 metra je postal vlažen, ker smo se približali vodnemu nivoju. Tik ob cesti je požiralnik, kjer smo nivo lahko ugotovili. Grušč je bil popolnoma sterilen in smo z izkopom prenehali. Drugo sondo smo kopali tik za današnjim vhodom, kjer je kazalo, da ne bo več podora. Toda pod tankim humusom so se pojavile skale, ki jih nismo mogli predreti. Približno meter globoko smo morali odnehati.

Merešloh pri Kočevju. Jama se nahaja na robu mesta ob vznožju Stojne pod Mestnim vrhom že v pobočju, toda le nekaj metrov nad dnom ravnine. Le dobra dva metra širok rov pada razmeroma strmo. Sondo smo locirali nekaj metrov za vhodom prečno od stene do stene. Po odstranitvi površinske nesnage in približno 20 cm humusa se je pokazala skala. Na obeh straneh je prešla v steno in izkopavanje je bilo konec.

1974

Podrisovec. Od ceste Postojna—Predjama se za cerkvico Sv. Andreja odcepi cesta proti Pivki jami. Na koncu doline se z ovinkom začne cesta vzpenjati in preseka izhod stranske slepe doline, ki prihaja z leve. Neposredno nad cesto je paleolitska postaja Risovec, ki je dobila ime po ledinskem imenu za to področje. V ovinku pod cesto leži domačija Ivana Vilharja, ki je ob stari hišici izkopal temelje za novo hišo. Pri tem izkopu so našli v ilovici nekaj kosov kremenca. To je bil zadosten razlog za poskusno izkopavanje, ki sicer ni prineslo mnogo, vendarle pa dovolj za odločitev, da je treba z raziskovanjem nadaljevati. Večletna raziskovanja so odkrila ostanke po večini uničene paleolitske postaje. Le-ta sodi v gravettijski kulturni kompleks in bo posebej obdelana; hkrati bodo navedene tudi številne druge sonde v bližnji okolici.

1975

Jama Brlog leži sredi gozda na pobočju hriba severozahodno od Kastela na Hrušici, od koder je približno 20 minut hoje. Najti jo je mogoče le s pomočjo domačinov. Jama je najbrž del večjega, že davno podrtega jamskega sistema. Vhod je podrt in nekaj metrov za sedanjim vhodom sta dve stropni udorini, tako da je ves vhodni del poln skalovja. Jama je približno 25 metrov dolga in 7 metrov široka. Sondo velikosti $2,20 \times 1,20$ m smo lahko postavili šele za skalovjem na začetku ohranjenega dela jame. Izjemoma je postavljena poševno, da smo boljše izkoristili skozi stropni udor prihajajočo svetlobo. Izkop je segal do globine 2,60 metra. Pod humusom — meja je ostra — začne rjava ilovica, ki gre do dna izkopa. V zgornjem delu je še tu in tam skala ali kamen, pojavljajo pa se tudi kosi sige. Globlje kamnov ni več, pogostejše pa so skorje sige in odlomljeni kapniki. Drugih primesi pa ilovica ne vsebuje. Ni zelo kompaktna, ampak precej rahlo naložena. V vsakem pogledu je popolnoma sterilna.

Živinski spodmol. Nad vasjo Zapuže pri Ribnici je lep spodmol, ki ga domačini imenujejo Živinski spodmol. Širina vhoda je 15 m, od kapa do zadnje stene je od 5 do 7 metrov. Pod kapom smo izkopali sondo 2×2 metra. Dosegli smo globino 2,84 metra. Zaustavili smo se na velikih skalah. To še ni dno, saj gre sediment v špranjah še globlje. Izkopavanje pa ni bilo več možno in ga je bilo treba ustaviti. Profil je enostaven, okoli pol metra humusa, globlje pa vse do dna izkopa debelgruščnata, močno ilovnata plast rdečkaste barve. Kosi apnenca so precej zaobljeni. Proti dnu postane barva temnejša in bolj sivkasta. V humusu smo našli nekaj kosov keramike in en kremen. Majhna neretuširana klinica je bila pod humusom na prehodu v spodnjo plast, dva kosa zelenega roženca, od katerih je eden po robu retuširan, pa sta bila pri vrhu spodnje plasti. V isti višini je bil tudi drobec kosti, ki še ni fosilna. Da bi dobili še kakšno najdbo, smo ob prvi sondi izkopali še eno iste velikosti, vendar le toliko globoko, kot so kazale omenjene najdbe. Le v humusu je bilo nekaj koščkov keramike, pričakovanih najdb pri vrhu spodnje plasti pa ni bilo. Po odkritih kosih kremena kulturne pripadnosti ni mogoče določiti.

1976

Na področju Novega mesta je več manjših jam, od katerih smo za poskusni izkop izbrali dve. Prva je **Jama pod vrtnarijo**. Nekoliko nad vodo je manjša terasa in iz nje vhod v jamo. Sondo 2×2 metra smo zakoličili tik pred jamo. Izkopavanje je bilo kratko, saj je tik pod humusom s travno rušo že osnovna skala.

Druga je **Jama pod železniško postajo** Novo mesto, ki ima dva vhoda. Pred zahodnim vhodom smo zakoličili 2×2 metra veliko sondo. Na vrhu je približno 40 cm humusa. Pod njim leži rjava ilovnata plast, ki postaja v globini temnejša. Predvsem v zgornjem delu daje vtis, da je premešana. Približno meter globoko je bila plast večjih kamnov in pod njimi spet ilovica, tokrat z rahlim rdečkastim odtenkom. V njej so majhni prodnički, ki kažejo na vodni nanos. Vse plasti so popolnoma sterilne.

1977

Vilharjeva jama. Od številnih poskusnih izkopov, ki smo jih omenili pri Podrisovcu, je enega vendarle treba omeniti že zdaj, saj je dal novo paleolitsko postajo. Na slepem koncu doline Risovca je manjša skalna stena in ob njej je bila izkopana sonda. Dobili smo nekaj pleistocenske favne in dva sileksa. Na enem je izdelano lepo strgalo. Zato je bilo v naslednjih letih izvedeno obsežnejše raziskovanje, o katerem bo treba posebej poročati.

V zgornji Savinjski dolini dober kilometer od Luč proti Solčavi je **Trbiška zijalka**. Jama je v gozdu na desnem bregu Savinje precej visoko nad vodo. Velik obokan vhod je precej zasut z nasipnim stožcem, ki se nasipa z desne strani (gledano v jamo), tako da je spodnji del oboka te desne strani popolnoma zasut. Nasip sega do leve stene; tu je najnižji in sega približno 10 metrov v jamo. Notranja površina jame je precej ravna in približno dva metra

nižja od najnižjega mesta pri vhodu. Sondo, dolgo 3 metre in zaradi velike skale široko le 1,70 metra, smo locirali ob levi steni tako, da je zunanji rob približno 3 metre za kapom, zato je bilo še dovolj svetlobe za delo. Pod humozno plastjo, ki je na notranji strani debela skoraj 1 meter, spredaj pa le pol metra, je sigasta plast. Siga ni odložena kot trda skorja, temveč je drobtinčasta. Pravzaprav gre za droben grušč zelo enakomerne velikosti, ki je ves prepojen s sigo. Plast, ki je ob steni nekoliko debelejša, je povprečno debela 20 cm. Brez ostre meje preide v plast drobnega grušča z razmeroma malo ilovice, zgoraj je rjavo rumenkaste barve, z globino pa postaja bolj sivkasta. Vmes so tu in tam večji kamni in manjše skale. V globini treh metrov pod površino smo zadeli na velike skale in smo morali prenehati. Najdb ni bilo nobenih. Do globine 1,25 m smo izkopali še eno sondo 2×1 m v sredini jame, kjer ni več nasipnega stožca. Sediment je droben grušč s primesjo ilovice in sige in zelo podoben tistemu pri vhodu, le barva je nekoliko rdečkasta. Tudi tukaj ni bilo nobenih najdb.

Na opozorilo, da so pred leti v jami kopali otroci in našli črno plast, smo tudi v znani **Skedneni jami** na severnem robu Planinskega polja naredili manjši vkop. Pokazalo se je, da gre za odpadke netopirjev in ne za kulturno plast.

V bodoči industrijski coni pri Sežani je med mnogimi kraškimi objekti tudi nekaj takih, v katerih bi mogli pričakovati paleolitsko postajo. Da bi mogli pred gradbenimi posegi končati morebitna potrebna raziskovanja, smo se odločili sondirati na štirih mestih. Navedenih kraških objektov ni mogoče najti brez domačinov.

Pečina pri Tomažkovih jamah je manjša horizontalna jama z lepim obokanim vhodom. Sonda je bila izkopana pred vhodom. Pod humusom je skoraj čista, intenzivno rdeča kraška ilovica. V globini približno 1 meter se je na desni strani profila (gledano v jamo) pojavil žep grušča. V globini 1,50 metra pa je prišla na dan flišna naplavina, in sicer najprej kot rumen pesek, ki je globlje prešel v glinasto plast. Najdb ni bilo nobenih. V kulturno sicer negativni sondi je vendarle pomembna ugotovitev flišne naplavine, ker je s tem regionalni značaj tega pojava še bolj potrjen.

Malnarjeva pečina v Malnarjevem dolu je večji previs, ki se nadaljuje z jamo do globokega brezna. Sonda 2×1 meter je bila izkopana vzdolžno pod kapom. Samo pri vrhu je nekaj drobnega grušča, pod njim pa se začne čista, intenzivno rdeča ilovica. V njej so horizontalne proge, ki so prepojene s sigo. Nekatere so precej trde. Pod ilovico smo zadeli na skalno dno. Najdb ni bilo.

Na Gropajski gmajni je okrogla vrtača s skalno steno na obodu. V tej steni je kratek rov z 1,5 metra širokim vhodom. Po izjavi domačinov je to **Pečina pod hrastom**. V sredini vrtače je že bil večji izkop. Naša sonda je bila pred vhodom v rov. Treba je bilo predreti nasuti material in šele pod njim smo zadeli na prvotni humus. Ta je zelo debel in se nam ga do konca dneva v globini 1,25 metra ni posrečilo predreti. Najdb ni bilo.

V neposredni bližini meje je skalna stena, ki se uviha v večji previs. Imena nima, zato ga imenujemo **Previs pri meji**. Pod kapom podolžno je bila izkopana sonda 2×1 m. Pod neznatnim humusom je plast drobnega grušča, ki sega do dna izkopa v globini 1,40 metra in se verjetno še nadaljuje. Najdb ni bilo.

Po navedenem lahko ugotovimo, da kot možni najdišči dokončno odpadeta Pečina pri Tomažkovih jamah in Malnarjeva pečina, medtem ko bo treba na Pečino pod hrastom in Previs pri meji pri morebitnem gradbenem posegu še paziti.

1978

Jamo **Konasnico**, ki se odpira severozahodno od Dražgoš precej visoko pod robom Jelovice, so nam pokazali člani Društva za raziskovanje jam iz Kranja. Obokan, skoraj 10 m širok vhod vodi v domala 100 metrov dolgo in povprečno okoli 8 metrov široko jamo s skoraj ravnim dnom. Tla so rahlo valovita le zaradi manjših ali večjih udorov stropa. Jama je brez dvoma nekdanji vodni rov in precej stara, saj je največ 200 metrov pod robom Jelovice, od koder se je zakrasevanje začelo. Danes je dolinsko dno z vodnimi tokovi približno 500 metrov pod jamo. V jami je na več mestih na tleh mogoče najti prodnike skriljavca. Ali izvirajo ti prodniki iz časa, ko je v jamo tekla voda, ali pa so vanjo prišli kasneje in kako, ni jasno.

Morfologija vhodnega dela jame je dajala upanje, da bodo tu precej debeli sedimenti in možnost paleolitskih najdb se je zdela velika. Tik pod kapom ležijo večje skale in zapirajo precejšen del vhoda. Zato smo sondo 2×2 m locirali neposredno za skalno pregrado, in sicer blizu južne stene. Površinsko kamenje preide v humozno plast z gruščem debeline 40 cm. Sledi 30 cm drobtinčaste sige. Pod njo se začneja plast rumenkaste ilovice, ki je v zgornjem delu precej čista in ima primešanega le malo grušča. Z globino se ta primes množi in pojavijo se že večje skale. V globini 1,80 metra se je vzdolž vse sonde pojavila velika skala, ki je onemogočila globlje kopanje. Tik nad njo je ilovica močno zbita in bolj mastna. Najdb ni bilo nobenih. Ilovnati sediment pod sigo vzbuja vtis velike starosti. Zdi se, da je bila jama dolgo časa zaprta in se je ponovno odprla z rušenjem sten Jelovice šele ob koncu pleistocena, tik preden je nastopilo odlaganje sige.

Na **Ravbarkomandi** nad Postojno je v trikotu med avtocesto in cesto v Rakov Škocjan manjša jama. Leži skoro tik ob avtocesti na rahli vzpetini, poraščeni z gozdom, približno 100 m od podvoza. Videl se je manjši vkop, humus je bil nekoč že odkopan. Naš izkop je zadel takoj na intenzivno rdečo ilovico, ki je močno zbita in trda. Že po nekaj decimetrih so se pojavile skale in onemogočile nadaljevanje. Ilovica, ki je popolnoma sterilna, vzbuja vtis, da je zelo stara. Po pripovedovanju Ivana Vilharja, Veliki Otok 49, si je jamo pred leti ogledal tudi F. Anelli, vendar se ni odločil za sondiranje.

V znani **Hudi luknji** v soteski Pake so velenjski jamarji blizu za vhodom preplezali navpično skalno steno in odkrili novo višjo etažo jame. Gre za velik horizontalen rov, ki se po nekaj sto metrih konča. Zapira ga velik podor, ki sega do stropa. V rovu je kar na površini ležalo veliko kosti jamskega medveda, zato so ga imenovali Medvedji rov. Pri ogledu novega najdišča medvedjih kosti smo odkrili zanimivo podrobnost. Tik pred podorom je v steni vhod v manjši stranski rov, ki nekoliko pada in v njem stoji voda, ki kot sifon zapira nadaljevanje. Vsaj enkrat pa se je moralo zgoditi, da je iz tega rova udarila večja količina vode v Medvedji rov in po njem otekla ven. Tekoča voda je spodnji del podora deloma odnesla in ostal je daljši profil, ki je na

najvišjem mestu visok poldrugi meter. Čeprav natančne izmere še ni bilo, smo vedeli, da smo daleč od nekdanjega vhoda. Toda medvedje kosti so indikator za človekovo navzočnost. Ker nam je že voda nekaj pomagala, smo se odločili za sondiranje. Na najvišjem mestu je bil profil očiščen in ob njem izkopana sonda, tako da je postal profil 2,60 m visok. Našli smo kosti jamskega medveda, drugih najdb pa ni bilo. Ker je evidentno, da medvedi niso mogli preko navpične stene, kjer zdaj prihajamo v rov, je moral v času medvedjih obiskov obstajati drug vhod. Če bi kdaj uspelo odkriti, kje je ta vhod, bi bilo vsekakor potrebno tam sondirati.

Divje babe. Jama leži v strmem, z gozdom poraslem pobočju, ki se dviguje na levem bregu Idrije nad naseljem Reka. Na vrhu pobočja, na robu razsežne planote, po kateri je raztresena vas Šebrelje, stoji cerkev Sv. Ivana, ki služi za orientacijo. Jama je dobrih 40 metrov dolga in dobrih 10 metrov široka, le pri vhodu je nekoliko ožja. Dno je ravno in se le polagoma dviguje. Že na površini nastopajoče kosti jamskega medveda so nas napotile, da smo se odločili za poskusni izkop. Iz pobočja proti jami smo izkopali krajši rov, tako da je bil končni profil približno 2,30 metra visok. Kosti jamskega medveda so se v precejšnji množini nahajale povsod. V globini 2 metrov smo zadeli na drobce lesnega oglja. To je bilo dovolj, da smo predvideli sistematično izkopavanje. Začelo se je leta 1980 in se vsako leto nadaljuje. Kmalu se je pokazalo, da gre za novo pomembno paleolitsko postajo z vrsto kulturnih plasti. Raziskovanje bo potrebno nadaljevati še več let.

1979

V tem letu poskusnih izkopavanj ni bilo.

1980

Nad Lozarji pri Vrtovinu stoji na platoju cerkvica Sv. Pavla. Ob zahodnem robu platoja je dolinica z betonskim koritom in tekočo vodo. Na drugi strani dolinice v skalnem robu je manjša jama, ki nima imena, zato smo jo poimenovali **Spodmol v Gojaški gmajni**. Vhod, ki leži približno 520 m n. m., je širok približno 3 metre in za hojo dovolj visok. Jama z ravnim dnom je dolga 4 metre in se za vhodom nekoliko razširi. Pred vhodom je manjša ravnica, v katero smo izkopali sondo 2 × 1 meter. Do 10 cm debelemu humusu sledi 50 cm debela plast ostrorobega grušča s primesjo suhe rdeče ilovice. Med gruščem je tudi nekaj večjih skal. Pod gruščem se z ostro mejo pojavi sivozelena flišna ilovica, ki jo poznamo že iz več drugih kraških jam. Najdb ni bilo.

Previs pod Jamarskim vrhom nad Begunjami leži v isti višini tik ob Zijalki pod Jamarskim vrhom. Dolg je dobrih 20 metrov in pod njim je po vsej dolžini približno 4 metre širok raven prostor, po katerem gre pot do zijalke. Kap sega do roba ravnice, tako da je ta skoraj vsa pod streho. Tla pod previsom so pokrita z drobnim gruščem. Pod robom ravnice je melišče. Previs je na prisojnem in razglednem mestu in ima zelo ugodne pogoje za poselitev. Sonda velikosti 2 × 1,50 m je bila zastavljena ob steni previsa v njegovem zahodnem

delu in izkopana 2 metra globoko. Do pleistocenskih sedimentov nismo prišli, ves profil sestavlja droben holocenski grušč z več kulturnimi plastmi od zgodnje antike preko preseljevanja do zgodnjega srednjega veka. Ko bodo te epohe raziskane in sedimenti odstranjeni, bo treba kopati globlje.

Južno od Spodnje Slivnice pri Grosupljem je bila menda leta 1931 med že prej poznanimi Malim in Velikim Kevdercem odkrita nova jama, ki so jo zaradi lege imenovali **Srednji Kevderc**. Skozi ozek in nizek vhod ter nizek in vijugast rov je vstop v večjo, 10 metrov dolgo in do 8 metrov široko dvorano, ki jo skupina kapniških stebrov deli na dva dela. Strop, stene in tla so izredno bogato in lepo zasigani. V zapisniku Društva za raziskovanje jam št. 191 najdemo pomemben podatek, da so jamarji v tej dvorani 20. VII. 1932 tudi kopali. Ob zahodni steni je predel z manj sige in z ilovnatimi tlemi. Ta prostor so izkopali do globine 50 cm in našli kosti jamskega medveda in oglje. V načrtu jame, ki so ga narisali 21. VIII. 1932, je označeno mesto izkopa in vnesene so tudi nekatere najdbe. Pri prvem obisku jame v petdesetih letih sem videl le, da pri vходу ni sedimentov in da medved skozi ta vhod zagotovo ni mogel v jamo. Mnogo kasneje pri drugem obisku leta 1977 se mi je zdelo, da vidim v terenu sledove podrte jame, ki naj bi se začela na prelomu strmine blizu Velikega kevderca. Podrta jama sem sledil do manjšega skalnega roba, kakršnih je povsod na krasu dovolj, desno od vhoda v Srednji Kevderc. Primerjava z načrtom jame je pokazala, da bi lahko bilo to nadaljevanje dvorane, v kateri so jamarji kopali. Tukaj naj bi torej bil vhod, ki bi seveda tudi medvedom omogočal vstop. Do poskusnega izkopavanja je prišlo šele leta 1980. Pokazalo se je, da gre v resnici za do 8 metrov širok in lepo obokan vhod, ki je do vrha zasut s sedimenti. Kopali smo tik pred kapom in dosegli globino 2 metra. Jamsko dno, ki smo ga zdaj že videli, se precej strmo spušča v jamo. Zato smo menili, da še nismo dovolj globoko in smo leta 1983 ponovno poskusili. Sondo smo precej razširili in dosegli globino 3,40 metra. Pod tankim črnim humusom je nekaj centimetrov čiste rjave ilovice. Nato se začne pojavljati vedno več kamenja in plast preide v grušč z ilovico. V globini 1,20 metra je bila plast na več mestih zlepljena s sigo. Grušč postaja enakomernejši in vmes so le posamezne manjše skale. V globini 1,70 metra smo zadeli na gručo oglja. Koščki so bili tako majhni, da je bilo samo pri enem mogoče določiti, da gre za oglje bresta (*Ulmus*). Drugi koščki kažejo zgradbo listavca, podrobnejša določitev pa ni bila mogoča. Z globino postaja ilovica bolj lepljiva. Okrog 2,50 metra globoko je precej debel pas zlepljene plasti. Sledi nekoliko manj ilovnat droben grušč, globlje proti dnu izkopa pa se količina ilovnate primesi spet poveča. Barva sedimenta je rjava, komaj opazne spremembe so verjetno le lokalne. Proti dnu izkopa pa začenja prevladovati rdečkast odtенок. Na kosti jamskega medveda, ki smo jih pričakovali, nismo našli. Morda še vedno nismo dovolj globoko. Srednji Kevderc kljub neuspehu našega poskusnega izkopavanja še vedno ostaja zanimiv.

1981

Strupova skala je nad vasjo Trnje blizu Škofje Loke. Tu je daljša skalna stena, ki je le nekoliko previsna. Sonda ob steni je bila končana že 20 cm globoko. Pod humusom je že primarni črni karbonski skriljavec.

Jama **Mamula** leži v dolini Sopote nekaj kilometrov od Njivic. V strmem pobočju ob vasi Borovak je skalni čok in v njegovem vznožju se kakih 100 metrov nad cesto odpira jama. Vhod je obrnjen proti jugovzhodu, je lepo obokan in 13 metrov širok. Tla v jami so izravnana, brez skal in skoro vodoravna. Od kapa do zadnje stene je dobrih 11 metrov. Sondo 3×2 metra smo izkopali približno v sredi tik za kapom. Dosegli smo globino 2,70 metra, ne da bi prišli do žive skale. Na vrhu je humus, ki je na notranji strani sonde le nekaj centimetrov debel, se pa močno odebeli proti kapu. Pod humusom je sivorjavo obarvana zelo drobnogruščnata plast, v kateri so že tik pod njeno površino posamezne kosti jamskega medveda. Z globino se količina kosti precej poveča, globlje od 1,50 metra pa spet nekoliko zmanjša. Med gruščem je razmeroma malo ilovice. Plast, ki je v vsem profilu enaka, je tudi precej suha in le malo manjka, da bi jo bilo mogoče sejati. V globini 1,60 m smo našli odlomek kline iz črnega kremena, podobnega liditu. En rob je dobro obdelan, nekoliko pa je retuširan tudi drugi rob. Ker gre torej za novo paleolitsko postajo, bo treba Mamulo v bodočih letih sistematično raziskovati. V majhnem obsegu se je to leta 1983 že začelo.

Jama **Velb** (včasih tudi Jazbina) leži v skalnem gričku, imenovanem Votla stena, ob gozdni cesti, ki pelje iz Jermendola (ob glavni cesti Stari trg—Babno polje) mimo Zgornje Poljane v Loški potok. Nahaja se prav na meji katastrskih občin Ribnica in Cerknica. Trikoten, približno 10 metrov širok in prav toliko visok vhod se odpira proti jugu ob vznožju gladke, na posameznih mestih izžlebljene stene. Jama je nastala ob razpoki, ki jo vidimo v stropu in po kateri še danes kaplja voda. Takoj za vhomom se jama močno zniža in zoži ter se po 14 metrih konča v omenjeni špranji. Tla so ravna. Pokriva jih droben grušč. Sonda velikosti 2×2 metra je bila izkopana nekoliko za kapom, bližje zahodni steni. Zgoraj je za dobro ped humusa. Pod njim je do 10 cm debela plast drobnega grušča, prepojenega s sigo. Do dna izkopa pri 1,65 metra sledi droben grušč rjavkasto rumenkaste barve z zelo malo ilovice. Vse plasti so popolnoma sterilne.

Šmarska jama se nahaja na južnem pobočju hribčka, ki leži vzhodno ob Šmarju (blizu Sežane). Pod polkrožnim previsom se odpira 1 meter širok in 6 metrov dolg vodoraven jamski rov. Zdi se, da gre za večjo jamo, ki je skoraj do stropa zasuta s sedimenti. Pred jamo smo našli star izkop, ki je bil nekaj prek enega metra globok in smo ga izkoristili. Tisto steno, ki je bližje vходу, smo očistili in predvsem izravnali in pod njo kopali globlje. Dosegli smo globino 2,30 m pod površjem. Profil je enostaven. Na vrhu je približno pol metra humusa, potem pa sledi čista rjava ilovica. Na meji obeh je precej skal, ki pa so močno preperete. Ilovica je popolnoma sterilna.

Sondiranje F. Lebna v **Mali Triglavci** pri Divači je pokazalo, da so prazgodovinski ostanki v njej zelo pomembni. Ob sklepu, da je treba njene mlajše sedimente sistematično raziskati, je bilo dogovorjeno, da bodo s poskusnim kopom pregledani tudi nižje ležeči starejši sedimenti. Pod nivoji s keramiko in tenko sterilno plastjo se je res pojavila nova, dobro ped debela kulturna plast z drobnim kremenastim orodjem in koščenimi izdelki. Po doslej odkritih predmetih in po stratigrafski legi lahko sklepamo, da gre za neko stopnjo mezolitika. Treba bo počakati, da bodo preiskane prazgodovinske plasti, potem pa bo treba na večjem prostoru raziskati še to plast. Manjši izkop dober me-

ter globlje je odkril le sterilno gruščnato ilovnato plast. Po raziskavi mezolitske plasti pa bo treba kopati še globlje, saj se sedimenti, kakor vse kaže, še nadaljujejo v globino.

1982

Jama ob vznožju Mokrice. Le malo preden se jugovzhodno pobočje Mokrice zasučje proti Kamniški Bistrici, sta nekaj nad 1000 metrov visoko dve jami, ki ležita neposredno druga ob drugi. Njunih imen nismo mogli ugotoviti. Bolj vzhodno ležeča ima velik vhod, ki je 5 metrov širok in prav toliko visok. Približno 10 metrov za vhodom je kup ogromnih podornih skal, med katerimi zlezemo po levi strani skozi krajši rov strmo navzgor v večjo dvorano. Tla dvorane so neravna in posuta z velikimi skalami. Vhodni del do podornih skal pada proti izhodu. Presodili smo, da je zanimivejša druga, bolj zahodno ležeča jama. Gre za manjši jamski sistem, ki sestoji iz dveh horizontalnih rogov (eden dolg 15 metrov, drugi 5 metrov) in nekaj oken. Tla rahlo padajo proti notranjosti in so pokrita z gruščem. Tokrat je bilo možno začeti izkop v pobočju in kopati proti jami. Zaradi velikih skal, ki smo se jim morali izogniti, je rov izgubil običajno pravilno obliko. Pri vrhu je 70 cm humusa, pomešanega z gruščem, vmes so tudi manjše skale. Sledi 70 cm sipkega grušča rjave barve z malo ilovice. Pod njim pa je debel grušč, pomešan z rjavo ilovico. Plast je zelo zbita in jo je težko kopati. V globini približno 3 metre pod površjem smo zadeli na skalo. Ali gre za skalno dno ali le za velik podor, je težko reči. Vse plasti so popolnoma sterilne. Manjša sonda je bila izkopana še v sredi daljšega rova. Tu je bilo z gruščem pomešanega humusa le 20 cm. Sledila je prhka rjava ilovica (30 cm). V debelem zaobljenem grušču, pomešanem z rjavo ilovico, smo s kopanjem prenehali. Vse je sterilno. Le nekaj deset metrov vstran je pod steno manjši rov, ki bi lahko bil le ostanek skoraj do vrha zasute večje jame. Zato smo tudi tu pred vhodom izkopali 1,5 metra globoko sondo. Sedimenti so podobni sedimentom v veliki jami in so prav tako sterilni.

Luknja na Korinjskem hribu. Pod skalnim robom na vrhu Korinjskega hriba se odpira lepo obokan vhod v manjšo jamo, ki nima posebnega imena. Pri vhodu je jama široka približno 5 metrov; strop je nizek, le pol metra nad sedimenti. Dolga je 5 metrov, na koncu pa dva skoraj zasuta rova kažeta, da se jama nadaljuje. Pred jamo je srednje strmo pobočje, iz katerega štrlijo večje skale. Poskusni izkop je bil zastavljen pred vhodom kot rov s pobočja proti jami. V meter debelem humusu je bilo kurišče in nekaj prazgodovinske keramike. Sledila je pleistocenska gruščnato ilovnata plast, v kateri so bili tudi odpadli kapniki in sigaste skorje. Plast je popolnoma sterilna. Na globini 2,5 metra smo naleteli na skalne bloke in morali s kopanjem prenehati.

Sistematično iskanje paleolitskih najdišč na planem ni mogoče, toda ljudje vendarle marsikaj najdejo. Tudi v Sloveniji se je krog posameznikov, ki jih stvar zanima, nekoliko razširil in rezultati niso izostali.

Ljubljansko barje. Veliko presenečenje so nova najdišča na Ljubljanskem barju. Če smo najdišča kamenih kultur pričakovali na obrobju Barja, predvsem na severnem terasastem robu, in jih tam tudi iskali, pa tega na samem barju nismo. Prvi je našel kremence D. Vuga: »V aprilu 1976 je bilo odkrito

najdišče majhnih kremenovih orodij (rezilc, strgalc, praskalc) in odlomkov starih kosti na ledini Za Medvedco . . . » (Varstvo spomenikov 21, str. 193, Ljubljana 1977). V isti številki na strani 192 še: »V novembru in decembru 1976 so bila na njivi na s. strani Vrbičevega hriba v bližini Kušljanovega gradu odkrita številna majhna orodja iz kremenca (rezilca, strgalca, praskalca) in odlomki starih kosti.« Poleg Zamedvedce in Vrbičevega hriba je kasneje D. Vuga našel še naslednja najdišča: **Breg** pri Škofljici, ledini **Kanale** in **Gmajna** na obeh straneh ceste pred Igom, **Dobčeno** pri Goricah, **Sv. Lovrenc** pri Jezeru, **Hrib** (doslej Za Hribom) pri Goričici, **Njivo** (doslej Pod Njivo) pri Blatni Brezovici in **Goričico** pri Ligojni. I. Turk pa je odkril najdišče **Pluše** pri Plešivici. D. Vuga je nabrane kremence izročil *Inštitutu za arheologijo* in mu tudi prepustil skrb za nadaljnje raziskovanje predneolitske faze teh najdišč. Kakor vidimo, so najdišča raztresena po vsem Barju, podobno kakor tudi koliščarska naselja, vendar se je takoj pokazalo, da s kolišči nimajo nič skupnega. Omeniti je sicer treba, da na nekaterih najdiščih (Breg, Kanale-Gmajna, Hrib, Njiva) nastopa tudi keramika, vendar le posamezno ali v manjšem obsegu. Ljubljansko barje je bilo v dobi koliščarjev močno poseljeno. Že samih kolišč je precej, raztresenih najdb pa še mnogo več. Zato ni nič čudnega, da se keramika pojavi tudi na mestih starejših naselbin. Močna koncentracija kremencev na razmeroma majhnih površinah jih označuje kot samostojna najdišča in jih loči od barjanskih naselij. Pri površinskih najdiščih izkopavanja največkrat ne pridejo v poštev, pač pa je treba — najbolje po dežju — pobrati, kar se pokaže. Institut za arheologijo izvede dvakrat letno, enkrat spomladi in enkrat jeseni, sistematično nabiranje na vseh najdiščih, razen tega se pobira pri raznih slučajnih obiskih, pa tudi zainteresirani študentje so že precej nabrali. Najdišča niso vsa enako fertilna. Nekatera so zelo bogata (Breg, Vrbičev hribec, Zamedvedca in Njiva), medtem ko so druga zelo skromna. Število vseh nabranih kremencev gre že v tisoče. Pri tem je treba povedati, da je ogromna večina le odkruškov in odbitkov brez sledov obdelave. Pravih artefaktov, ki predstavljajo poznane tipe, je izredno malo. Več je raznih odbitkov, na katerih je obdelava bolj ali manj jasno vidna, ni pa namernega oblikovanja. Na nekaterih najdiščih se pojavljajo tudi kosti. Sicer gre le za majhne odlomke in drobce, ki ne dovoljujejo določitve vrste, vendar je pomembno, da te kosti niso več sveže, ampak so vsaj nekoliko že fosilne.

Za natančnejše študije kamenega materiala je še zgodaj. Za sedaj obstaja vtis, da pripadajo vsa našeta najdišča isti kulturni stopnji, kar je tudi razlog, da so obravnavana skupno. Nabirati bo treba še, da se bo morda našlo dovolj tipov, ki bodo stvar razjasnili. Majhna sonda na Vrbičevem hribcu je nakazala možnost, da vendarle gre za preprosto stratigrafijo. To bo treba še preveriti in v pozitivnem primeru sondirati še druga najdišča. Za sedaj je gotovo le, da je ta kamena kultura nekaj novega v našem prostoru in je ne moremo primerjati z nobeno dosedanjo najdbo. Trenutno je možna le domneva, da gre za prehodno dobo od klasičnega mezolitika do neolitika.

Belško polje pod Jesenicami. Martin Noč s Koroške Bele je že pred leti začel zbirati kremence, ki se pojavljajo na nekaterih njivah Belškega polja. Za to je izvedel kustos *Gorenjskega muzeja* v Kranju A. Valič in me obvestil. Že jeseni leta 1977 smo bili prvič pri M. Noču in si ogledali najdbe. Naprosili smo ga, naj še zbira. Priskrbeli smo mu katastrske načrte, da je lahko označil

področja, kjer kremenci nastopajo. Zbirka je počasi naraščala in zdaj jo je M. Noč posodil *Inštitutu za arheologijo*, da bi artefakte narisali, za kar se mu zahvaljujemo. Pri površinskem najdišču drugih podatkov ni in ostane za klasifikacijo le tipološka primerjava. V tem primeru tudi s to ne gre, ker v nobenem doslej poznanem najdišču ni česa podobnega. Najdišče je na področju, ki ga je v zadnjem mrzlem sunku pokrival led, tako da je zelo verjetno, da najdbe spadajo v postglacialno obdobje.

Meriševo. V Solkanu na nekdanji ledini Meriševo je lastnik hiše št. 16 (v ulici J. Makuca) Pavel Medvešek leta 1977 pri kopanju zbiralnika za vodo našel lepo praskalo in neobdelan odbitek. Povedal je, da je bilo zraven tudi oglje. Poskusni izkop v vrličku med zbiralnikom in cesto sicer ni dal novih sileksov, dobili pa smo bovidni zob in oglje. Iz pelodne analize vzetih vzorcev plasti izhaja razmeroma točna datacija; gre za čas po zadnjem višku glaciala in pred allerödskim presledkom. Glede na to datacijo lahko brez nadaljnjega rečemo, da spada Meriševo v končni gravettien. (M. Brodar, *Nova Gorica*, II, 12 — *Varstvo spomenikov* 23, str. 196—197, Ljubljana 1981).

Bohinjska Bela. Leta 1979 je A. Pleterški pri topografskem delu na Bohinjski Beli našel v izkopani zemlji ob novi hiši droben kremenast odbitek. Leta je ovalne oblike z enim retuširanim robom. Čeprav ne gre za kakšen tip, vzbuja vtis, da pripada mezolitiku. Ker bi se tak predmet brez nadaljnjega lahko pojavil tudi v inventarju Poljšiške cerkve, bi bilo morda bolje reči, da bi lahko pripadal h kaki postglacialni kulturi. Za Bohinjsko Belo se vleče več sto metrov dolga, večinoma precej navpična skalna stena. Da bi morda našli najdišče, od koder bi lahko predmet izviral, smo natančno pregledali vse podnožje stene. Izrazitega mesta, kjer bi bilo verjetno, da bomo pri poskusnem izkopu zadeli najdišče, nismo našli in zato je moral tak poskus odpasti. Bohinjska Bela ostane le potencialno najdišče.

Zasip. Pri zbiranju podatkov v zvezi s staroslovanskimi raziskovanji Blejskega kota se je A. Pleterški oglasil leta 1979 tudi pri F. Oražmu, župniku v Zasipu pri Bledu. V razgovoru je prišlo na dan, da ga poleg splošnega zanimanja za zgodovino še posebej zanimajo kremenci, ki jih je opazil na njivah okoli Zasipa in jih začel zbirati. Opozorjen na to, sem se oglasil pri njem in si zbirko, ki mi jo je rade volje pokazal, tudi ogledal. Prosil sem ga, da z zbiranjem nadaljuje, obenem pa, da predmete locira in v ta namen smo mu preskrbeli katastrske načrte. Kasneje, leta 1982, je vso zbirko poklonil *Inštitutu za arheologijo*, za kar mu gre lepa zahvala. Podrobnih študij še ni, zdi pa se, da so artefakti zelo blizu tistim z Belškega polja.

Štefanja gora pod Krvavcem. Pri delu nove poti do cerkve so bile prese-kane arheološke plasti. Vrsto predmetov sta rešila Martin Horvat in Draško Josipovič, ki sta najdbo tudi objavila (*Varstvo spomenikov* 24, str. 146—148, Ljubljana 1982). Njun sklep je, da najdbe »nakazujejo kontinuirano poselitev od neolitika do visokega srednjega veka«. V sestavku (str. 147) pa po robu retuširanemu odbitku iz črnega, liditu podobnega roženca dajeta možnost, da »bi bil lahko še starejši (paleolitik?)«. V naslednji številki *Varstva spomenikov* (25, str. 187—188, Ljubljana 1983) Draško Josipovič spet poroča o Štefanji gori. Nova je najdba drobcev fosilnih kosti, od katerih so nekatere tudi ožgane in »več petrografsko zelo različnih sileksov«. Končno ugotovi, »da imamo v tem delu Slovenije novo paleolitsko (morda tudi mezolitsko?) postajo na prostem«.

Na prostoru, kjer so tudi mlajše poselitve, v katerih so kremen tudi še uporabljali, nekaj sileksov še ne pomeni paleolitika, saj ni med njimi niti enega, ki bi ga lahko vsaj tipološko datirali. Stratigrafije ni. Nobena pleistocenska živalska vrsta ni ugotovljena, ker so kostni drobci premajhni za določitev. Da so drobci ožgani, v tem primeru, ko so na istem mestu ljudje živeli tudi kasneje, ni trden argument. Ostane le fosilnost kosti, toda stopnja fosilnosti je težko določljiva. Sicer pa tudi avtor šele od bodočega dela pričakuje razjasnitev kulturne in kronološke pripadnosti. V tem smislu naj dodam zanimivo podrobnost. Ko je D. Josipovič prinesel pokazat najdene pridmete, mi je takoj padla v oči »klina trikotnega preseka iz rdečkastega porfirja«. Spomnil sem se na praskalo-vbadalo iz Potočke zijalke št. 523 (S. in M. Brodar, *Potočka zijalka, visokoalpska postaja aurignacienskih lovcev* T. 5, str. 123 — Ljubljana 1983), ki je tudi iz porfirja. Po spominu se mi je zdelo, da gre za isti material. Da ne bi tako zanimiva povezava slonela le na morda varljivem spominu, sem vzel klino in šel v Celje, kjer so mi radevolje iz zbirke dali omenjeni artefakt. Enakost materiala je tako očitna, da sem nehote priložil enega k drugemu in ju poskušal zložiti. To se ni posrečilo, toda vtis, da sta odbita z iste osnovne grude, je izredno močan. Gotovo pa ne more biti dvoma, da izvirata iz istega nahajališča porfirja. Moram omeniti, da je v Potočki zijalki ta artefakt edini iz tega materiala in da v nobeni drugi paleolitski postaji ni nobenega takega primerka. Na vprašanje, če je bil ta material v kasnejših epohah uporabljan in v kakšni meri, ni mogoče odgovoriti. Kolikor sem mimogrede v teku let videl kamene artefakte iz mlajših najdišč, lahko rečem, da ga med njimi nisem zasledil. Za paleolitsko starost najdišča na Štefanji gori torej dokončnega dokaza še nimamo, najdišče je pa zelo zanimivo in se bo treba z njim še ukvarjati.

Knežica. Na levem bregu Save v bližini Blance pri Sevnici na ledini Knežica je bil tik nad železnico in cesto narejen večji vkop v nizko teraso za novo separacijo peska. Leta 1981 je topografska ekipa pod vodstvom T. Knifca našla v zemlji, ki je bila odstranjena z odkopane površine, eneolitske ostanke (M. Guštin: Blanca, XII, 4, Sevnica. — *Varstvo spomenikov* 24, Ljubljana 1982, str. 138). Ker je bilo med najdenimi predmeti tudi nekaj sileksov, si je bilo treba najdišče ogledati. Na obrobju izkopa, torej na razmeroma majhni površini, smo v dveh nabiralnih akcijah nabrali skoraj 1000 sileksov. Že pri prvem obisku smo ugotovili, da kremen naravno nastopa v zgornjem delu prodnate plasti, ki leži pod humusom. Pri sortiranju v inštitutu se je pokazalo, da je ogromna večina nabranih kremencev naravna, le približno 10 % je takih, ki so morali biti v človeških rokah in med njimi je okrog 30 izrazitih artefaktov. Da pripadajo eneolitiku, zagotovo ne pride v poštev. Kateri kulturni stopnji pa naj odkrito kameno industrijo pripišemo, mora za sedaj, tudi zaradi nejasne geološke situacije, ostati odprto.

Jamnikov spodmol pri Kočni nad Jesenicami. Že omenjeni F. Oražem, župnik iz Zasipa, nam je prinesel zanimivo najdbo, ki jo je našel študent Pavle Jamnik v Jamnikovem spodmolu pri Kočni nad Jesenicami. Gre za koščen izdelek, ki spominja na harpuno in bi lahko pripadal mezolitiku. Več o tem in o sondiranju navaja poročilo, ki je izšlo v *Varstvu spomenikov* 26, 1984, str. 217—219.

DAS SUCHEN NACH NEUEN PALÄOLITHISCHEN STATIONEN IN DEN JAHREN 1971—1982

Zusammenfassung

Mit dem Ziel, neue paläolithische Stationen zu entdecken, hat der Autor in den angeführten Jahren eine Reihe von Probegrabungen durchgeführt.* Alle negativen Proben werden kurz beschrieben. Neue paläolithische Stationen wurden in Podrisovec (Station im Freien), in der Höhle Vilharjeva jama, in der Höhle Divje babe und in der Höhle Mamula entdeckt, während wir in der Höhle Mala Triglavca auf das Mesolithikum gestoßen sind. In den oben angeführten Fundstätten sind umfangreichere Forschungen teilweise bereits vollendet, teilweise noch im Gange. Über die Ergebnisse wird besonders, für sich, berichtet werden. Abschließend sind noch einige, ein-stweilen noch undefinierte Oberflächen-Fundorte angeführt.

* Über die Sondierungen vor dem Jahr 1971 siehe *Arheološki vestnik* 15—16, 1964—65, S. 167—174 und 21—22, 1970—71, S. 269—274.